

DOBCSÁNYI FERENC

Juhász Gyula Tanárképző Főiskola
Szeged

T. Kiss Tamás: Állami művelődéspolitikai az 1920-as években

A témaválasztás mindig meghatározója volt az alkotói, a szerzői tevékenységnek. Nagyon igaz ez T. Kiss Tamás esetében is, aki a Jászberényi Tanítóképző Főiskola Közművelődési és Felnőttnevelési Tanszékének vezetője, amikor választása az állami művelődéspolitikai 1920-as éveire esett. Nemcsak azért, mert roppant tanulságos, érdeklődésre számot tartó időszakról van szó, hanem azért is, mert az 1940-es évek második felétől a hivatalos politika hosszú időn át vagy tudatosan hallgatott, vagy csak elítélő módon nyilatkozott a szóban forgó évek művelődéspolitikájáról, illetve annak legfőbb megvalósítójáról, meghamisítva olykor még a kész tényeket is. A korszakkal való szembenézést ezért már önmagában is tiszteletet parancsoló erkölcsi vállalkozásnak tekinthetjük. De az elismerés hangján kell szólunk arról is, ahogyan a szerző a kor művelődéspolitikáját és meghatározó egyéniségének, gróf Klebelsberg Kunónak kultúrát szervező munkásságát a maga mélységében és a beszédes tények sokaságára támaszkodva elemzi. Ez nemcsak a legmagasabb szintű tudományos igényeknek felel meg, hanem T. Kiss Tamás munkáját az adott időszak megbízható és hiteles kultúrhistoriai alpművévé is avatja. Nem is beszélve a mű aktualitásairól: megszívlelendő tanulságairól, közvetett vagy közvetlen üzeneteiről, tényeken alapuló vitathatatlan igazságairól. Az objektivitást tiszteletben tartó szerző nem is mondhat le munkájának ilyenfajta mondanójáról, ha tevékenységét maga is szolgálatnak tekinti. Már pedig T. Kiss Tamás műve a maga egészében az. Érdeemes volna kötelező olvasmányként előírni mindazoknak, akik beosztásuknál fogva ugyancsak sokat tehetnek a magyar közművelődésért!

Már a könyv mottóul használt Klebelsberg-idézete is sokat mondó. *„Azt hiszem, a miniszteri szó olyan, mint a legrövidebb lejáratú váltó: ott a szót nyomban tettnek is kell követnie. (Úgy van! Úgy van! – Strausz István: Minden miniszternek így kellene beszélnie! – Felkiáltások a szélső jobboldalon: Nem látjuk! Bebizonyítjuk, hogy nem úgy van!) Meg fogom majd mondani beszédem során az igen t. képviselő uraknak, hogy ha önök nem látják is, – mert a pártpolitikai elfogultság a helyes látásban meggátolja önöket – látja a magyar nép ott künn, ahol a falvak százaiban építik már az új népiskolákat.”*

Korunk politikusaira gondolva – úgy véljük – az idézett mottóhoz nem kell kommentárt fűzünk, mint ahogy a szerzőnek a bevezetőben exponált összegező, értékelő megállapításaihoz sem. Hadd idézzünk egyet-kettőt ezek közül is!

- „Igazolódott, hogy szerény eszközökkel bíró, de fejlesztésre váró országban az emberi erőforrások, a tudomány, az oktatás, a művelődés és a művészetek ügyét kell az egyik olyan fő beruházási prioritásnak tekinteni, amely azután a felemelkedést más területen is segít mozgásba hozni, a társadalomban innovációs erővel bír.”
- „Nem tartották nagy jelentőségűnek, vagy csupán mellékesen emlegették Klebelsberg magyarországi kulturális életet tágran értelmező, fejlesztő, integráló intézményrendszerben gondolkodó, a nyugat-európai szervezetekhez illesztő szakszerű tevékenységét.”

- „Gróf Bethlen István kultúrpolitikája európai színvonalú volt. Megmutatta, hogy az adott, korántsem kedvező feltételek között és számos negatív velejárója ellenére is lehetett Magyarország szerves részvételét biztosítani a kontinens fejlődésében.”
- „Klebensberg meg volt győződve arról, hogy döntéseit és tetteit nem csupán miniszterelnöke és a parlament kéri számon, hanem a nemzet és a trianoni határokon kívül rekedt több milli-nyi magyar is. Ez utóbbit nemcsak komolyan gondolta, hitte is.”

A 224 lapnyi mű a maga teljességében tárja eléink gróf Klebensberg Kunó kultuszminiszteri tevékenységét, mégpedig úgy, hogy „az értekezés egyben portré is. Azt az embert mutatja be tevékenységének tükrében, aki a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium bársonyszékét nem karriernek tekintette, hanem olyan szolgáló helynek, amely jogokkal és kötelezettségekkel jár.” Ez az elhivatottságot tükröző szemlélet és ez a magasrendű erkölcsiségre valló hozzáállás – európai színvonalú szakértelemmel párosulva – vált alapjává annak, hogy a kedvezőtlen körülmények és Trianon sokkoló, bénító hatásának ellenére is valóra tudta váltani korszak-jelentőségű művelődéspolitikáját.

Eredményeit a szó igaz értelmében vett miniszterszintű hozzáértésének és kiváló szervezőképességének köszönhetette, melyet felelősséggel vállalt munkájának minden területén nagyszerűen kamatoztatott. Felsorolni is képtelenség lenne itt most mindazt, amit gróf Klebensberg Kunó minisztersége idején a magyar közművelődés érdekében végzett, hisz feltárására magának a szerzőnek is egy évtizednyi – széles körű, eredeti forrásokra támaszkodó, a szakirodalmat is figyelembe vevő – kutatómunkára volt szüksége. Ezért csak a könyv tartalomjegyzékének erre vonatkozó részével szeretnénk most érzékeltetni a végzett munka mérhetetlen gazdaságát. Íme:

A TUDOMÁNYOS INTÉZMÉNYRENDSZER KIÉPÍTÉSE

1. Az alapok megteremtése
2. Az Országos Magyar Gyűjteménygyűjtemény
3. A Magyar Tudományos Akadémia
4. Történettudományi kutatások
5. Az alapok szélesítése. A természettudományi kutatások
6. Kapcsolódási pontok Európához. A Magyar Intézetek

OKTATÁS ÉS KÉPZÉS A KULTURÁLIS REFORM JEGYÉBEN

1. A népoktatás fejlesztése
2. Törekvés a népoktatás továbbfejlesztésére
3. A magyar polgári iskola
4. A középiskolai reformok
5. A képzést támogató, infrastruktúrát fejlesztő törekvések
6. A tanítóképzés átalakítása
7. A polgári iskolai tanárképzés reformja
8. A középiskolai tanárképzés reformja
9. Az egyetemi oktatás intézményrendszerének kiépítése
10. Az oktatási-nevelési intézmények és a kulturális demokrácia

AZ ISKOLÁN KÍVÜLI NÉPMŰVELÉS ÉS FELNŐTTOKTATÁS

1. Az iskolán kívüli népművelési program meghirdetése
2. Az iskolán kívüli népművelés új intézménye: a rádió
3. A népkönyvtárak az iskolán kívüli népművelésben
4. Törekvések az analfabétizmus felszámolására
5. A felnőttoktatás–felnőttnevelés és a szaktanfolyamok
6. A népfőiskolát meghonosítani igyekvő szándékok
7. Kísérletek az iskolán kívüli népművelési törvény megalkotására
8. A testnevelés és a sport a kulturális reformprogramban

MŰVÉSZET MINT NEMZETI ERŐFORRÁS

1. Képzőművészet, festészet és szobrászat
2. Építészet

3. Műemlékvédelem
4. Irodalom, zene, színház
5. Mozi, filmgyártás, filmoktatás

Ákik figyelmesen végigolvassák ezeket a fejezeteket, nem csalódnak. Izgalmas és nagyon tanulságos élményben lesz részük. Ugyanilyen elgondolkodtató élménnyel ajándékoz meg a Mellékletekben szereplő gróf Klebelsberg Kunó életrajza, fő műveinek bibliográfiája és emlékezete is. Itt találjuk még mintegy a fejezet mottójának – „*A tervszerűség és szervezethez nemcsak a politikában záloga a sikernek, hanem általában minden téren*” – fényes igazolásul és bizonyítékként a Vallás- és Közoktatási Minisztérium szervezeti felépítését, mely minisztersége idején oly kiválóan működött.

Összegezőképpen állíthatom, hogy számomra igazán katartikus élményt jelentett a könyv, de egyben elégtételül is szolgált, hogy egy hosszú kontraszelektált és dilettanizmussal párosult korszak után – megkétszerezve ugyan – mégis csak helyére kerülnek azok az igaz emberi értékek, melyeket joggal illethet meg az utókor méltó megbecsülése és tisztelete.

A Magyar Művelődési intézet és Mikszáth Kiadó könyvsorozata, Budapest, 1998.

BESIR ANNA
Eötvös József Főiskola
Baja

Egy magyar nyelvű olvasókönyv a Vajdaságból

A Vajdaság AT Oktatásügyi Tanácsa 1987. II. 19-én kelt 61-77/87. számú végzésével engedélyezte Varga Zoltán olvasókönyvét, melyet az általános iskolák 7. osztálya számára írt.

Dr. Varga Zoltán jelenleg a bajai Eötvös József Főiskola Pedagógiai Fakultásának tanára.

Egy Szabadka melletti nagyközségben született. Később Szabadkára is költöztek. 1961–65-ig a Djuro Salaj Általános Iskolában tanított. 1963-ban szerezte meg újabb diplomáját: magyar nyelv és irodalom szakos középiskolai tanár lett.

1965–81-ig a szabadkai Bosa Milicevic Közgazdasági Szakközépiskola tanáraként a magyart mint anyanyelvet és mint idegen nyelvet – ottani elnevezésével: a társadalmi környezet nyelvét – tanította. Ezzel egyidejűleg a szabadkai Pedagógiai Akadémia – Tanítóképző Főiskola – megválasztott főiskolai tanára. Posztgraduális tanulmányait Budapesten végezte, és 1974-ben szerezte meg a bölcsészdoktori címet magyar irodalomból az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsésztudományi Karán.

1985–89-ig a szabadkai Pedagógiai Akadémia igazgatója, 1989–91 októberig az Újvidéki Egyetem rektorhelyettese, ahol az egyetem nemzetközi kapcsolatainak irányítását végzi.

1991-ben védi meg nagydoktori értekezését, és a filológiai tudományok doktorává avatják. A Vajdasági Magyarok Demokratikus Közössége Oktatási Bizottságnak az elnöke.

Az újvidéki Tankönyvkiadó Intézet állandó munkatársa, több mint 30 tankönyv szerzője, fordítója, recenzense.

Tankönyvei a vajdasági általános iskolák számára készültek.

Jelen kötete a szerző tankönyvcsaládjának egy darabja. Ez a harmadik, átdolgozott 1994-es kiadás. 1997-ben készült el hozzá egy melléklete: „*Olvasókönyv az általános iskolák 7. osztálya számára – Kiegészítő* –”.

A tankönyvek, szöveggyűjtemények írásában, fordításában, szakvéleményezésében óriási gyakorlattal rendelkező szerző folyamatosan felvállalja azt a szép, de nehéz küzdelmet, amit a tan-